

ETO: 070.486(091)

Géczi János

∴ Pannon Egyetem, Antropológia és Etika Tanszék, Veszprém
∴ geczijanos@vnet.hu

FOOTNOTE

Footnote

A nevelésügyben érdekelt szakemberek számára készített *Iskolakultúra* című folyóirat a napokban kezdte meg a 21. évfolyamának a kiadását. A magyar rendszerváltással együtt vagy közvetlenül utána alapított kiadványok közül azon kevesek egyike, amelyek életben maradtak, s amely jelenleg is havi rendszerességgel megjelenik. Ha a jövőben lesz még neveléstudományi kutatás, s azon belül akad, aki a pedagógiai szaksajtót, s éppen ennek a húsz évnek a nyomtatott sajtótörténetét vizsgálja, bizonyára érzékeli és elemezni fogja, mi-féle okokra vezethető vissza az egykori lapalapítási buzgalom, s miért, hogy az egykori, oly nagy hévvel létrehozott s időszakonként becsülettel fenntartott periodikák java vagy megszűnt, vagy ami még ennél is árulkodóbb: a szerkesztőség a megjelenési gyakoriságot ritkítja, illetve a kiadást szünetelteti, avagy magyarázkodásokra kényszerülve – akár egy-két évvel is – késlelteti. A kilencvenes években még közel száz, önmagát pedagógiainak tekintő lapja jelent meg a mintegy százötvenezer pedagógusból álló szakmának, s ezeknek mintegy fele, igazolják ezt a nyilvánosságra hozott támogatói listák, a kulturális kormányzat rendszeres támogatását is élvezte.

LAPALAPÍTÓK

Azok az új kulturális modellek, amelyek a hetvenes-nyolcvanas években körvonalazódnak a hazai értelmiségiek számára, valami oknál fogva magától értetődően a nyomtatványokhoz, azok gazdag tárházán belül pedig a sajtóhoz kötődnek. Ámbár 1980-tól nyilvánvaló az európai (hagyományos) könyvkiadás válsága, amelyet gyorsan követ a lapkiadási krízis is, a rendszerváltás, miféleképpen legalábbis, elfedi ezt a recessziót. Egymás után jelentkeznek a legkülönbözőbb területeken, a művészetekben, a társadalomtudományokban, a többi tudományokban azok az önmaguk reprezentálására szakkiadványokkal, szaklapokkal, különböző periodikákkal vállalkozó csoportok, akik ugyan számos jegyükben nem kívánnak a tudományos-művészi-közéleti életben a hagyományos model-

lekhez hűnek mutatkozni, de mindennek a törekvésüknek nyoma sincs az általuk kivitelezni szánt avagy megvalósított sajtóban. A művészeti és a tudományos intézményesülés járható útjának bizonyul a különböző nagyságú, tömegében azonban kevés tagú csoportok által különféle elképzelések alapján készített lapok kiadása. A lapkiadás a professzionalizációs folyamatokkal összefüggésben formálódik, s valójában nincs egyetlen olyan kulturális jelenlétét hatékonyan kialakító csoport sem, amelyik ne rendelkezne egy vagy több, a kortárs csoportok kiadványaitól jól elköníthető sajtótermékkel.

A hazai pedagógia történetében tudvalevő, hogy két olyan, évtizednél hosszabb időszaka is van, amikor az említetthez hasonló lapalapítási kedv érzékelhető. A 19–20. század fordulója, majd a múlt század 20-as évekbeli, 30-as évek eleji időszak folyóiratainak száma, a kiadványok számossága, a laptestek összesített példányszáma egyformán tetemes, s ez intenzívnek mutatja mind a szaktudományos életet, mind pedig a szaktudomány és az azt követni akaró, képviselőre képes érdeklődők viszonyának alakulását. A pedagógiai tudomány súlyának növekedése, társadalmi szerepének hangsúlyozódása, a szakmai közösségek révén elérhető javak presztízse és magas közösségi értéke és változatos eszmeiségű világa jellemzi ez időszakokat. Vajon mennyiben igaz mindez arra az időszakra, amikor ugyan már nincs elég nagy kohéziót biztosító ereje a művészeti és a tudományos sajtónak, de a csoportok képviselőinek mégis ez a legígéretesebb módja?

A harmadik lapalapítási hullám elvonulása végére – amely szinte egybeesik a nyomtatott olvasmányok használatának átalakulásával, a politikai rendszerváltással, a pedagógia de-, majd repolitizálódásával – a diszciplináris önmeghatározásra törekvő neveléstudomány, illetve a továbbra is gyakorlatorientált pedagógia szakajtó-igénye már másnak mutatkozik, azonban a széthasadás csak akkorra következik be, éppen napjainkban, amikor a pedagógusszakmák szinte mindjárt önállóan képviselni képessé vált, az ágazat valamennyi professzióját megjelenítési tudó, ekként aztán ugyancsak gazdag vertikumú szakajtó elveszti a magyar kulturális, majd pedig a nevelésügyi kormányzat figyelmét és támogatását.

Amúgy az irodalmi, művészeti, a társadalomtudományok képviselőt-alakítását vállaló közéleti kiadványok esetében is hasonló tendenciákat és ezekre adott válaszokat érzékelnek az erre érzékeny kutatók.

Az is nyilvánvaló, hogy az elmúlt két évtized nagyszámú sajtóterméke mögött a termékek számához képest alacsonyabb számban állnak alapító szerkesztők, hiszen rájuk jellemzővé válik a többszörös újrakezdés s a kényszeres hajlam az innovációs korrekcióra. Végezetül pedig a legutóbbi lapalapítási hullám sajátosságának tűnik az, hogy a szerkesztők többnyire nem törekszenek tiszta lapprofilra, kiadványaik nyitottnak mutatkoznak a transzdiszciplínák, multidiszciplínák,

határtudományok, társművészetek és a professziójukhoz szükséges műveltség révén polifág olvasóréteg iránt. A lapok ezzel a szerkesztői szándék szerint vélhetően szerzőket verbuválnak, s egy bőségesebb piacon reménykednek. Ha pedig mégis aggályosan szűkre fogott profilú a periodika, akkor az igyekszik kiküszöbölni a célközösség hagyományos szabályozó mechanizmusát, a széles közösség által ellenőrizhető lapfinanszírozási normákat megkerüli, s az előző lapelképzeléshez képest lemond az olvasói igényekre figyelésről.

A szellemi és a technikai lehetőségek ekkor is, akkor is ott hagyják a lapszámokon a lenyomatukat, s végső soron nyilvánossá teszik a lapot birtoklók korra vonatkozó elemzőképességét és absztrakciós érzékenységét. Kommunikációkutató szempontból ugyancsak érdekes, hogy mi okozza azt, hogy a rendszerváltással egy időben nem zajlik le az olvasási szokásokat átalakító médiator-téneti váltás, s ez miért csak utóbb kezdődik el.

A FOLYÓIRATLÉT

Folyóiratot azok alapítanak, akiknek saját közlőhelyre ébred szükségük. Akik számára nyilvánvalóbb az új kommunikációs tér megnyitása, mint a meglévő használata, birtokbavétele. A folyóirat készítése a folyóirat-kultúra elfogadásán, átírásán túl jelenti annak a művészeti, illetve tudományos hagyománynak is az elfogadását, amely a vonatkoztatási közösségek szerepét értelmezi. S amely a művészet és a tudomány (felvilágosodás után kialakuló) kritériumait elfogadja, mi több, éppen az egyik kritériumot: a megvalósult, a nyilvános beszédmódhoz szükséges közlést valósítja meg.

A kortárs folyóirat-változatok azzal, hogy döntenek a nyomtatott, a nyomtatott és online változatokkal egyidejűleg egzisztáló és a csupán hálón létező megjelenés között, egyben a közösség, a tudomány, a művészet és a módszertan változatai közt is választanak. S nyilván még annyi más között is: hogy csak a nevelés ügyét említsem, a nemzetek fölötti és a nemzeti pedagógia, a tudományosság és az ismeretterjesztés, az elmélet és a praxis közt. A lapmegjelenítő lehetőség közti hasonlóságok és eltérések a metodológiai sajátosságok elemzéséhez juttatták el a szerkesztőket – ennek következménye pl. akár az angol nyelven megjelenő, de helyi értékeket felmutató, csak a világhálón megjelenő periodika, vagy pl. az Újvidéken megjelenő DNS, amely a hagyományos közleménytől elzárkózik, s a közlés anyagát és aktusát képes kitűnően képviselni.

E folyóiratlét a műfaji tisztaságot sem tűri. A műfajok közötti 'interdiszciplinaritást' képviselő esszé, amint arra oly sokan rámutatnak, biztosítja – a közösségi laptér limesei között – a legnagyobb lehetőséget az individuális szerzői sajátosságok képviseletére, akár terjedelemben, akár érvrendszerben, akár pedig a szerkezeti és stíláriis regiszterek használatában. Az esszé, amely a művészet és a tudom-

mány határait is éterizálja, kikezdi mind a művészet, mind a tudomány fogalmát, s véleményem szerint pl. a természettudományos beszéd számára is kihívást jelent.

A folyóiratlét következménye, hogy a szerkesztőség többé-kevésbé tudatában van az időbeliségének. S vannak is műhelyek, amelyek sajátosságai közé tartozik a lapkészítés fontosságának felismertetése. Ilia Mihály tanítványi köre – függetlenül attól, hogy irodalmárok vagy tudósok, avagy pedagógusok, illetve a neveléstudomány képviselői – az egyik, amely szerepet ad a lapalapítás révén az önmeghatározásra. Ekként akár nemzedéki lapoknak is tekinthetők az általuk készített, a rendszerváltás előtt, illetve az után, az említett identifikációsnak is tekinthető hullám részeként konstruálódó periodikák halmaza, amelyek alapításukkal együtt mintegy bejelentették azt is, hogy nem az idő végeztéig fognak megmaradni, hanem amíg a szerkesztői kohézió egybetartja őket. A folyóiratlét időlegességét azonban nem csupán a magukat Ilia-növendéknek tekintők hangsúlyozzák, mások is tudatában vannak e korjellemzőnek.

MAGÁNMEGJEGYZÉS

Ámbár eljuthatunk addig, hogy a folyóiratokat a közösségekben tevékenykedő személyiség retorikai megnyilvánulásának lássuk, s a folyóirat a tudomány kritériumait közvetíti, avagy a sok egyéb mellett a praxist, a folyóirat, miként az esszé műfaja, kanalizálni képes a legesetlegesebb, legszemélyesebb megnyilvánulásokat is.

Egykor többször is lapalapításba kezdtem: se az egy próbaszámnál tovább nem jutó *Játék*, se a négy számot megélt *Visszhang* nem érdemelne figyelmet, ha összművészeti karakterük nem élne tovább az elődtől átvett és gyorsan átalakított neveléstudományi lapban, a *Pedagógiai Technológiában*, majd pedig a *Pedagógiai Technológia* utódlapjában, az *Iskolakultúrában*. A nevelésügyet egyszerűen tudományos és gyakorlati tevékenységnek látó lap alól, azt vélem, mára kifutott az idő. Amikor indult, három, a nevelés céljait, eljárásait, intézményeit eltérő módon kezelő, a politikával hol így, hol úgy karöltve járó pedagógiai paradigma közül volt mód választani; ma, amennyiben kizárólag diszciplináris szempontokat érvényesítene, sem szerzője, sem olvasója nem lenne elég, s hogyha a gyakorlatközelség képviseletére vállalkozna, kétségessé válna küldetése.

A lap társadalmi közege, a kiadvány, ha csak nem definiálja újra önmagát, ha tovább is működik, a szakmai életben hatástalanná válhat.